

LLENGUA I CULTURA A L'ALGUER. UNA PERSPECTIVA CONCRETA

Joaquim ARENAS I SAMPERA

The abstract can be found at the end of the article.
Resumen al final del artículo.

L'Alguer fou anomenat, amb tota raó, per Eduard Toda, un poble català de Sardenya. Per la història, per la llengua, pels monuments culturals, pel seu entorn mateix, avui encara, aquesta denominació correspon a una realitat ciutadana, *civitas* i *urbs*. Catalana, ho serà sempre, l'Alguer, perquè vuit segles de permanència continuada dels factors que li atorguen aquesta personalitat específica no s'enterren ni en un mil·lenni. Toda va descobrir per als Països Catalans moderns aquest fenomen, tot i que hi ha testimonis documentals que l'interès pel fenomen català de l'Alguer, a Itàlia, es produeix abans de l'arribada de Toda.¹

Els contactes de Catalunya amb l'Alguer són constants al llarg d'aquest segle i passen per moments de puixança remarcable i de poca comunicació en certes èpoques. Les dues guerres mundials desbarataren molts projectes arreu i el cas de la relació entre Catalunya i l'Alguer no se'n salvà tampoc a finals dels cinquanta. Cal remarcar el primer terç de segle i tot el que suposà el retrobament dels anys seixanta com a punts àlgids de relació intercultural i cívica.

APRECIACIONS DE LA REALITAT ALGUERESA

La primera impressió que ofereix la nostra ciutat catalana de Sardenya al nouvingut és que la llengua catalana com a vehicle de comunicació social

1. CATALÀ ROCA, Pere, *L'aventura catalanista de «La Palmavera»*, Edicions del Municipi de l'Alguer.

no hi és gaire present. S'hi arribi per carretera del nord o del sud, s'hi faci presència des de l'aeroport de Fertilia, el primer contacte més probable es produirà en idioma italià. És clar que, si algú ens espera, a conseqüència de les nostres inquietuds lingüístiques i culturals, aleshores, aquest primer contacte esdevé tota una altra cosa.

No serà fins a haver passejat per la ciutat que es podrà escoltar aquí i allà l'ús social del català en tots els estaments ciutadans i en persones que arriben a la quarantena o la sobrepassen. Molt particularment en ciutadans pertanyents al sector primari.

Certament les estadístiques sociolingüístiques de què avui es disposa no emparen situacions optimistes. Que facin ús del català de l'Alguer, ús habitual, no sobrepassen els 5.000 ciutadans. Vol dir això, però, que saben parlar alguerès només cinc milers de residents a la ciutat?²

Hem pogut comprovar que malgrat el trencament generacional de transmissió de la llengua produït dels anys seixanta ençà, els algueresos amb competència lingüística de la llengua pròpia poden triplicar amb escreix aquells que en fan ús habitual.

Al llarg de nou anys de contacte freqüent amb la Barceloneta de Sardenya, l'experiència personal em porta a aquesta convicció.

El català és una llengua parlada normalment per un 11% dels algueresos. De la resta de ciutadans, el 37% en té competència, dels 42.000 habitants que compta la ciutat.³

Tres exemples que parlen per si sols:

a) El visitant manté el català en tota conversa, sigui aquesta fruit d'una necessitat informativa o sigui producte d'una circumstància concreta. En el cas dels taxistes de l'aeroport, se us adrecen en italià en primera instància. Si responeu en català us podeu trobar amb dues situacions: que l'interlocutor respongui en italià i continuï fins a la quarta o cinquena intervenció i després ho faci de manera desimbolta en alguerès o que a la primera resposta ja se us adreci en aquesta llengua. De 78 casos viscuts pel qui subscriu, 56 corresponen a una de les dues circumstàncies expressades independentment de l'edat dels conductors dels automòbils de taxi.

b) El coneixement del català de l'Alguer entre els joves estudiants o universitaris graduats és detectable d'una manera semblant, sempre que l'interlocutor, cal insistir-hi, mantingui el català.

c) Quant als ciutadans adults, sense especificitat de sector social, hom ha pogut comprovar que de 146 consignats, d'expressió primera en ita-

2. Cens municipal de 31 de desembre de 1998.

3. *Ibidem*, nota 2.

lià, 68 passen a utilitzar la llengua pròpia davant qui s'expressa en català. Per bé que la prova ha estat feta sempre en el centre de la ciutat, la dada és prou significativa.

Sense intentar establir cap afirmació axiomàtica ens atreviríem a asseverar que, a més dels parlants habituals de l'alguerès, a la ciutat hi ha un col·lectiu important que no usa l'alguerès normalment, però en té competència, i una competència que aflora quan la necessitat d'entesa o la utilització normal de la llengua per una part és normal i insistent.

La situació descrita aboca a pensar amb fonament que, en bona part, entre els competents de la llengua, l'alguerès esdevé una parla en estat letàrgic.

Les causes són múltiples. La diglòssia que pateix la llengua pròpia de l'Alguer per part de l'italià, llengua molts anys presentada com a única útil, fet que ha portat al trencament generacional de transmetre'n l'ús, però com hem pogut observar no el coneixement, ja que a les llars ha estat present en la boca dels pares o dels avis en la seva relació familiar amb els fills adults o entre ells.

L'escola ha jugat un paper devastador, en aquest sentit. L'aïllament de la societat algueresa de la resta de Països Catalans al llarg d'anys i anys ha abonat un sistema educatiu aliè a la pròpia identitat. El consell dels preceptors, adreçat als pares, que assumissin la llengua de l'Estat en la vida familiar si volien que els fills poguessin arribar a ser homes i dones amb un futur esperançador, ha estat una pràctica habitual. Cal afegir encara com un factor diglòssic important el fet que la modernitat amb totes les tècniques comercialitzables arribés per via de l'italià.

El conflicte lingüístic estava servit; d'una situació de llengües en contacte es va passar en pocs anys a una diglòssia en la qual la llengua minorada existeix amb precarietat, no exempta d'alarma. La integració lingüística dels emigrants sards o continentals italians a la ciutat ha passat en pocs anys de ser un fet normal a esdevenir peculiar.

Si a totes aquestes vicissituds afegim que la llengua de l'Administració regional i estatal a la ciutat i per part del mateix municipi només ha estat una, la de l'Estat, es pot deduir que la permanència del català a l'Alguer és un fenomen portentós.

A l'Alguer les pedres parlen, parlen els monuments de tota mena i tots són un reflex de la catalanitat. És per això mateix que s'imposa considerar la ciutat catalana de Sardenya com la part d'un tot, d'una unitat que conformen els Països Catalans. En conseqüència, cal posar-hi els mitjans operatius, informatius i culturals necessaris perquè els algueresos també girin l'esguard en l'actualitat vers Barcelona, València, Perpinyà o Palma de Mallorca, com a referents de cultura i de progrés. Les institucions municipals,

regionals i per què no les estatals han d'ajudar a resituar la població, i l'escola, en tots els seus nivells i etapes, ha de reparar l'oblit propiciat quant a la realitat més pròxima a la cultura autòctona.

Les apreciacions d'aquestes circumstàncies alguereses, però, tenen diverses interpretacions, totes legítimes, no cal dir-ho.

Mentre la catalanitat de l'Alguer, llengua, cultura i costums, és sentida per sectors de la ciutadania com un patrimoni comú de les terres de parla catalana amb les conseqüències lògiques de relació i de lligams culturals, professionals i econòmics, hi ha també en el món de la cultura qui pensa que l'alguerès i la cultura que vehicula és cosa exclusiva dels algueresos. Així, el primer col·lectiu advoca per una col·laboració amb associacions i institucions a fi d'endegar projectes que obrin nous horitzons i refermin, en la modernitat, la vida de la llengua i del fet cultural. Per als segons, tot i demostrar una voluntat de relació, tota acció programada per ciutadans algueresos vinculats amb societats o corporacions del Principat, les Illes o el País Valencià esdevé una interferència. Demanen que l'Alguer i la seva realitat siguin vistos amorosament, des de les altres terres catalanes, des d'una òptica de sentiments i no d'acció.⁴

Val a dir que en un sistema tancat de valors culturals com era l'Alguer fa deu anys, la iniciativa dels partidaris d'una intercol·laboració amb el Principat ha esdevingut un element positivament pertorbador que ha reactivat la vida cultural i que ha permès endegar projectes nous en el marc d'una planificació, modesta, però que es palesa en la societat civil per la vigència d'una cultura organitzativa i incident.

La història farà evident el seu veredicté en aquesta qüestió, que potser és delicada, però que no podia ser silenciada en els paràmetres de l'objectivitat.

Existeix, com en totes les societats, també a l'algueresa, una majoria indiferent davant la minorització de la llengua i la cultura pròpies. És precisament aquest camp en el qual caldrà fer més incidència apostant per la innovació, per la modernitat, obrint finestres a les diverses realitats dels Països Catalans i a les possibilitats de tot ordre que ofereix la pertinença a la cultura d'aquest poble.⁵

No deixa de ser mereixedor d'esment el grau d'estima que hom pot percebre que tenen certs sectors de la societat algueresa de llur llengua i cultura i sobretot les actituds davant del fet lingüístic i del seu recobriment. En la societat algueresa, el català que s'hi parla és estimat, en gene-

4. NUGHES, A., *Joan Palomba i la renaixença algueresa. Intel·lectuals catalans i l'Alguer*, Edicions del Municipi de l'Alguer, 1998.

5. Arxiu d'actes de la Junta Directiva d'Òmnium Cultural.

ral, com un patrimoni que cal conservar. És un sentiment força generalitzat entre els ciutadans parlants i no parlants de l'alguerès.

EL RECOBRAMENT LINGÜÍSTIC

En l'apartat anterior ja hem intentat distingir entre el coneixement i l'ús de l'alguerès. De fet, caldrà convenir que hi ha un gran potencial lingüístic entre la població i que la seva recuperació per a l'ús habitual demana amb urgència elements atractius de captació. Elements que han d'estar en consonància amb els interessos de la societat europea. Només amb un objectiu, fer útil i interessant la llengua i la cultura com un pas previ a l'adquisició de la consciència lingüística, per arribar a la lleialtat a la llengua i a l'orgull d'utilitzar-la per ser la pròpia, que serveix per ser, però també per viure i progressar.

La letargia lingüística que és producte del mateix conflicte lingüístic en molts algueresos és un element per superar, no positiu actualment, però esperançador en un futur immediat.

Totes les llengües minoritzades poden presentar situacions anàlogues; l'alguerès, però, en la seva recuperació com a llengua d'hàbit usual, posseeix aquest dipòsit en proporcions notables i que pot generar passos importants en la recuperació com a llengua de la ciutat.

El fet de la permanència de la llengua a l'Alguer es deu als seus usuaris en primer lloc. La vida associativa a favor de la catalanitat ha estat un fenomen que s'ha d'esmentar si es vol entendre el fet alguerès. Fent referència solament als vint anys darrers, el fet polític és la primera reacció positiva per afrontar el procés de diglòssia produït per moltes causes ja adduïdes, però també per la incorporació massiva a la ciutat d'immigrants sards o italians continentals.

És el 1978 que sorgeix una força política d'esquerres —Sardenya i Llibertat— que assumeix la lluita a favor de la identitat i de la llengua.

Al cap de tres anys, Sardenya i Llibertat obté tres regidors en la contesa electoral per al municipi i l'alguerès se sent en les intervencions del Consell Municipal.

El municipi de l'Alguer, des del 1994, ha incrementat la seva activitat a favor de la llengua, ha retolat en català els carrers del centre històric, ha promocionat cursos de llengua per a adults, va crear una comissió de toponomàstica i ha signat acords amb universitats dels Països Catalans.⁶

6. SECCHI, C., «La normalització lingüística a l'Alguer», *Llengua i Ús*, núm. 2, Barcelona, 1994.

Amb tot, l'actuació del municipi ha guanyat més ressonància i incidència socials uns anys després, amb el síndic Antoni Baldino, que ha estès l'àmbit de col·laboració municipal a totes les associacions catalanistes existents a la ciutat, ha donat suport a un projecte estructurat de català a l'escola i ha fet possible la presència de la Universitat Oberta de Catalunya (uoc) a l'Alguer. Ha propiciat, a més, una relació efectiva amb Catalunya que culminà amb la celebració de *la Setmana Catalana* el mes de setembre de 1999.⁷

La degana de les entitats catalanistes a favor de la llengua i la cultura catalana a l'Alguer (1979) és el Centre de Recerca i Documentació «Eduard Toda». La tasca d'estudis lingüístics tant en el camp de la botànica com de la toponímia ha estat notable. Des de fa deu anys publica l'anyuari acadèmic de cultura catalana al servei dels Països Catalans *Revista de l'Alguer*. El seu contingut en forma d'articles tracta de tots els camps de la catalanística. Compta amb col·laboradors del mateix Alguer, dels Països Catalans, d'Europa i d'Amèrica. La seva publicació suposa la presència algueressa de la cultura catalana a més d'un centenar d'universitats, entitats i institucions d'arreu del món, a les quals es difon cada any.⁸

L'escola d'alguerès Pasqual Scanu és fundada el 1981. La seva activitat es concreta en cursos de llengua, edita un calendari anual, va promoure l'edició del *Diccionari català de l'Alguer* de Sanna (1988) i esdevé un fogar d'algueresitat. També promou la celebració d'una missa dominical en alguerès a l'església de Sant Francesc, que constitueix, ultra el seu valor pastoral, l'acte setmanal més important quant als aspectes sociolingüístics de l'alguerès.⁹

L'Ateneu Alguerès, associació i fundació creades el 1983, aporten a la vida ciutadana cursos de nivell universitari de filologia i d'altres especialitats. Cada any organitza un cicle de conferències. En temps no gaire reculats ha donat tota una pauta a la vida cultural de l'Alguer. És l'única entitat que té la seu en propietat. Creada un any abans, va ser un dels agents dinamitzadors més importants a l'Alguer de les Festes Fabra (1984).¹⁰

El 1985 es crea l'Obra Cultural de l'Alguer, que desenvolupa tot un programa d'actes en català, cursos de llengua, cicles de conferències, promou publicacions i convoca anualment premis literaris. Es forneix d'una

7. *La nuova Sardegna*, 1998-1999.

8. *Revista de l'Alguer*, núm. 1, volum I, desembre de 1990.

9. *Ibidem*, nota 6.

10. Informació obtinguda del secretari de l'Ateneu, Sr. Depero, i del seu president, D. Joan Peana.

biblioteca de més de 4.000 volums, aportats, en gran part, pel Servei del Llibre del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. El manteniment del fons bibliogràfic i l'horari de disposició al públic van a càrrec de l'Obra Cultural.¹¹

Una publicació bimensual, *L'Alguer*, neix el 1988, amb la voluntat normalitzadora de la llengua catalana de l'Alguer. Segons Secchi: «representa un punt claríssim de referència per a tots els algueresos interessats en el projecte de normalització de la nostra llengua.»¹² El contingut de la revista tracta temes d'història, de literatura i de la vida de la ciutat.

Portaveu d'un sector de la vida cultural de la ciutat, doncs, ha guanyat el mèrit de la continuïtat en la publicació. La seva aportació informativa, exclou, en conseqüència i de manera sistemàtica, les activitats i la vida associativa que no estan en consonància amb la línia programàtica de l'Escola Pasqual Scanu o de l'Obra Cultural, associacions que forneixen la major part dels membres del seu consell de redacció.

Amb les classes d'alguerès i de català estàndard, els actes de promoció de la cultura catalana a Sardenya i l'edició de llibres per a escolars, l'Associació per a la Salvaguarda del Patrimoni Artístic i Cultural aconsegueix amb regularitat el seu programa en cada curs acadèmic des de fa dotze anys. Amb una tasca constant i silent, la Salvaguarda compta entre els seus socis amb algueresos de tots els estaments, fet que li ha permès guanyar per a la causa catalana de l'Alguer una participació estimable de ciutadans. Ha promogut una missa en alguerès celebrada cada dissabte, els primers anys a la Catedral (1993) i posteriorment a l'església del Carme. Compta amb una coral el nivell musical de la qual és estimable, i té per nom el del sacerdot i insigne alguerès Don Francesc Manunta.¹³

Òmnium Cultural de l'Alguer va començar la seva activitat l'any 1991 com a delegació de la seu central a Barcelona. Tres anys més tard es crea com una associació algueresa reconeguda legalment per l'Administració italiana i és registrada com a tal el 1995. La presència d'Òmnium Cultural a la ciutat catalana de Sardenya va ser reclamada per un grup d'intel·lectuals algueresos amb l'objectiu de mantenir una relació amb el Principat que promoguéssin la cultura catalana a la societat algueresa a l'empara d'una associació de prestigi i amb possibilitats d'ajudar a obrir

11. *Ibidem*, nota 6.

12. *Ibidem*, nota 6.

13. La celebració d'aquesta missa adopta el text aprovat per la Conferència Episcopal Tarragonense. En la part apològica, la primera, hom introduí una adequació morfosintàctica, conforme al parlar alguerès.

nous horitzons concretats en realitats. Des del primer moment Òmnium de l'Alguer va tenir voluntat de col·laborar amb totes les associacions existents. De les ressenyades més amunt i d'altres, feren pinya entorn d'Òmnium: l'Associació per a la Salvaguarda, l'Ateneu Algerès, el Centre de Recerca i Documentació, el grup cristià de Nuova Comunità, que publicava la revista del mateix nom, l'Archivi di Sud, tv de l'Alguer i Ràdio Sigma.

L'obra d'Òmnium Cultural mereix capítol a part per dues raons objectives. La primera perquè compta amb 130 socis, pertanyents a diverses classes socials, la qual cosa fa d'aquesta associació una de les primeres de l'àmbit de la cultura en implantació social; la segona obeeix a l'ampli i incident programa desenvolupat en el transcurs de la seva existència al llarg de gairebé deu anys.¹⁴

L'OBRA D'ÒMNIUM CULTURAL DE L'ALGUER

Un repàs a les actes de les reunions de la Junta Directiva d'aquesta associació és un reflex de les voluntats fundacionals i del desplegament d'un programa ambiciós; així fou qualificat per la premsa local amb sentit crític, però la major part dels objectius del qual s'han convertit en realitat.¹⁵

Un símptoma inicial, però significatiu quant a l'actitud lingüística de la nova associació, fou que l'acta i els estatuts d'inscripció notarial al registre d'associacions fossin en català i italià. Aquesta circumstància va anar acompanyada del compromís explícit de l'ús únic del català a les reunions de la Junta i igualment en la redacció de les actes.¹⁶ No resulta difícil historiar l'establiment d'Òmnium Cultural de l'Alguer i la seva activitat, car la documentació preparatòria a la fundació i els projectes d'acció incentivadora consten en les actes corresponents a cada trobada. Només cal remarcar que algun component de la Junta, no parlant habitual de l'alguerès, ha respectat sempre la decisió sobre el català com a llengua única, expressant-s'hi amb normalitat.

Aquesta és una pauta d'ordre lingüístic que s'infondrà en tota acció organitzada per l'associació i marcarà una nova línia de claredat en els usos lingüístics.

14. *Ibidem*, nota 5.

15. ARENAS SAMPERA, J., «L'Alguer més a prop encara», *Avui*, 19 de novembre de 1999.

16. *Ibidem*, nota 5.

El mes de juliol de 1992, a Òmnium de l'Alguer hi havia tan sols 34 socis.

Ja a la primeria s'estableix un programa d'actuació en quatre camps.

a) *Mitjans de difusió*

La televisió algueresa, Ribera del Coral, emet un programa religiós, de comentari de l'evangeli del diumenge. El programa es titula «L'evangeli d'avui» a cura de Don Manunta (1993).

Es passen pel·lícules catalanes, via vídeo, cada setmana i s'entrevisten persones vinculades a la cultura catalana quan visiten l'Alguer.

Aquestes emissions televisives en català deixen de programar-se al cap d'un any per interferències alienes a Òmnium Cultural i no es reposaran perquè al cap de poc la tv Ribera del Coral deixa d'emetre.

Ràdio Sigma, actualment inactiva a causa de la nova legislació italiana, transmetia cada dissabte la missa en alguerès des de la Catedral, el comentari evangèlic visionat per televisió «L'evangeli d'avui» i el programa setmanal «Quin conte ens contes» adequat als minyons i minyones (1993).

Nuova Comunità, revista mensual del bisbat, inclogué quatre pàgines en català fins a la seva pràctica desaparició ara fa quatre anys (1992-96).

També el mensual *L'Isolano* s'incorporà, amb la col·laboració d'Òmnium, a la publicació d'un *magazine* en alguerès (1994-95).

Des del 1996 Òmnium Cultural publica la primera revista infantil en alguerès, *Mataresies*, de periodicitat mensual, elaborada pel Grup Arboix del Centre de Recursos Maria Montessori (CRP). Actualment té un tiratge de 1.500 exemplars i és repartida a les escoles per als minyons i minyones que reben classes d'alguerès, amb la participació també de l'actual Grup de Joves i del Grup de Mestres.¹⁷

Òmnium Cultural ha volgut crear a través de la premsa escrita un pont entre Catalunya i la ciutat catalana de Sardenya, un pont cultural d'informació, de continguts catalans que ajudin a conèixer els sentits de pertinença a la comunitat més àmplia de llengua i cultura catalanes.

Els socis d'Òmnium Cultural reben des del 1996 mensualment el *Full Òmnium Notícies* que consta de tres o quatre apartats: un editorial sobre temes d'actualitat, informacions sobre la vida de l'associació, «Ho sabíeu...?», que planteja temes històrics o literaris sobre la ciutat, i «Aires

17. *Ibidem*, nota 5.

dels Països Catalans», que aporta referències sobre activitats i fets de les terres de llengua catalana.

Fruit d'un acord amb el diari *Avui* els associats reben el suplement del diumenge, des del 1998, corresponent a la darrera setmana de cada mes. Per part d'Òmnium Cultural de Barcelona reben el *Butlletí* trimestral i la revista *Escola Catalana*, que esdevé un instrument d'actualització per als nombrosos mestres adherits. Si hom compta que 130 llars de l'Alguer reben aquests mitjans de difusió escrits periòdicament i continuament no es pot considerar balder fer esment d'aquesta presència.

Catalunya Cristiana, publicació de les diòcesis catalanes, arriba cada setmana al bisbat de l'Alguer, igualment que *Foc Nou*.

També el *Periòdico de l'Estudiant* arriba amb finalitat didàctica a un centenar de joves estudiants dels liceus acadèmics i dels cursos de llengua al CRP.

Algun dia s'haurà d'avaluar la utilitat d'aquest projecte que des de fa quatre anys s'ha mantingut sense defallença.¹⁸

b) Àmbit acadèmic

S'estableixen de bon començament contactes amb el *Provveditorato della Pubblica Istruzione* a fi que els ensenyants disposats i capacitats per ensenyar alguerès ho puguin fer. D'una manera no planificada, la presència de classes d'alguerès o d'algun contingut programàtic en alguerès s'incrementa (1992-1993).

Es tramita la subscripció de 85 exemplars de la revista *L'Alguer* per ser tramesa a les escoles i liceus al llarg dels anys 1992-1993.

Des del 1994, se celebra anualment l'*Escola d'Estiu*¹⁹ per a mestres. Els cursos que s'hi professen són de didàctica de la llengua basats sempre en el concepte del context comunicatiu. Els mestres reben materials didàctics per a la funció docent en alguerès. Actualment es compten per desenes les propostes didàctiques per a l'ensenyament de la llengua escrites en registre lingüístic alguerès.

Des de fa quatre cursos, s'organitzen *Jornades d'aggiornamento*, reciclatge durant el curs, per a mestres d'escoles concretes.

18. Aquestes subscripcions i el suplement *Diumenge* han estat gestionades per Enllaç, associació catalana que dona suport a la tasca d'Òmnium Cultural de l'Alguer. Vegeu el Pla d'acció d'Òmnium Cultural de l'Alguer 1997-1998.

19. *Ibidem*, 5.

Cada primavera, des del 1996, se celebra, a iniciativa de del grup de mestres del Centre de Recursos Pedagògics, *La Festa de l'Escola per la Nostre Llengua*, un aplec d'alumnes que participen en una vetllada, preparada pels seus educadors, amb representacions en presència dels seus pares.

L'edició de material bibliogràfic en català ha estat una altra de les comeses que s'han inclòs en aquest apartat de la planificació. S'ha fet la versió algueresa dels llibres de còmic *Tintin a la Terra de l'Or negre*, *Robin Hood*, *Pinocchio* i *Heidi*, i l'edició dels primers volums de la col·lecció «La Primavera»: *Epistolari de Rossend Serra* i *Records d'infància i altres memòries* de D. Francesc Manunta (ed. La Celere, 1997).

També s'elabora material didàctic divers per als mestres i es fa un recull de les rondalles de Tolstoi. S'edita una *Història de l'Alguer* per a escolars, l'autor de la qual és Antoni Arca (1996).

S'estableixen cursos de català de l'Alguer amb caràcter d'una activitat d'extensió universitària en el CRP Maria Montessori (1996).²⁰

Els cursos de català per a adults dels nivells B i C han estat una activitat constant del CRP, que disposa del suport d'una aula d'autoaprenentatge, amb horari fix i assistència docent (1998-1999).

S'ha endegat el *Projecte Palomba* de classes de català de l'Alguer a l'escola, amb la introducció d'una hora setmanal de classe (1998-1999).

Des del 1997 funciona també en el CRP un *Servei de Normalització Lingüística* a disposició de tots els ciutadans i, des del setembre passat, el *Punt d'Informació i Suport de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC)*.

La presència de la uoc a l'Alguer esdevé un servei a tot ciutadà que vulgui cursar estudis superiors i ampliar els que ja posseeix, però, sobretot, és una acció de servei orientada al prestigi de la llengua, a impulsar un nou punt de referència cultural en la capital dels Països Catalans. Aquesta acció s'insereix de ple en la voluntat de l'Associació de crear una nova línia en consonància amb la modernitat i amb les noves tecnologies, ja que les àrees de coneixement que ofereix la uoc es fan des d'un campus virtual via internet (1999).

El Projecte Palomba de classes de català de l'Alguer a l'escola

Per la importància del seu abast, aquest projecte endegat el curs 1998-1999 per part d'Òmnium Cultural mereix una explicació més detallada.

Tot i que la normativa oferia possibilitats reals d'incorporar l'ensenyament

20. *Ibidem*, 5.

ment de l'alguerès a l'escola des del 1985, fins arribat el curs 98-99 no s'ha produït una acció planificada i amb intenció d'atendre la globalitat escolar.

Les activitats de reciclatge en alguerès per a mestres, les *Escoles d'Estiu*, els cursos d'*aggiornamento* a escoles concretes, les classes de català fetes a la mateixa seu d'Òmnium, la participació al llarg de cinc anys als *Seminaris d'Immersió Lingüística* per part d'ensenyants i de joves universitaris de l'Alguer a la *Universitat Catalana d'Estiu* de Prada de Conflent, de forma constant i en nombre no menyspreable (1991-1995) i, posteriorment, la participació en els *Estudis Catalans d'Estiu a Barcelona, Perpinyà i l'Alguer* (1996-1999), juntament amb els materials didàctics elaborats per a aquestes activitats, han teixit un canemàs prou consistent de competència lingüística i de capacitació didàctica actualitzada com per començar el camí d'introducció de l'alguerès a l'escola, tot i ser la seva docència limitada a una hora setmanal.

Val la pena afegir que tota l'acció social i la posterior a favor de la llengua i de l'escola comptava amb una base de possibilitats. Així l'Associació per a la Salvaguarda, col·laboradora des del primer dia amb Òmnium Cultural, passà el 1992 una enquesta a 134 mestres, un 60 % del cos d'ensenyants. El qüestionari constava de quatre preguntes. Heu-les aquí amb els resultats:²¹

La coneixença d'una cultura i d'una llengua pròpies de la ciutat de l'Alguer en el marc del fet cultural català.	134 Sí		
L'opinió sobre la conveniència d'introduir l'alguerès a l'escola.	102 Sí	11 No	18 Fora horari escolar
Manifestació de la disposició personal de fer alguerès en llurs classes.	57 Sí	75 No	
L'opinió sobre la necessitat de fer normal l'ús de l'alguerès en tots els àmbits.	103 Sí	16 No	15 Altres

Si es considera que molts dels docents de les escoles de l'Alguer provenen d'altres indrets i que la majoria restant no han estat mai escolaritzats en català, el resultat d'aquesta enquesta oferia unes perspectives reals d'aplicació.

21. *La Nuova Sardegna*, febrer 1994, i *ibidem*, 5.

La introducció de l'alguerès a l'escola s'ha materialitzat, doncs, en el Projecte Palomba d'ensenyament de la llengua a l'escola. El contingut d'aquest pla és modest, però ha fet possible la presència discent i docent de la llengua pròpia de la ciutat en 30 escoles, que abasten 58 aules i 1.200 alumnes.²²

Les classes són impartides, en principi, per mestres tutors d'aula, els quals reben informació tècnica i material, i fan reunions mensuals per programar i avaluar llur activitat. Si el mestre responsable de la classe desconeix l'alguerès, és suplert, en aquesta hora setmanal, per un professor o una professora idonis externs, titulats i amb capacitat lingüística.

A les 58 aules on s'han fet les classes d'alguerès en el període 98-99, l'acceptació dels pares i la voluntat favorable dels docents han estat massives. Aquesta acceptació global pren una rellevància més gran si hom considera que tota la normativa deixa a la voluntat d'uns i d'altres l'ensenyament i l'aprenentatge de la llengua pròpia.²³

Sovint en les nostres societats es produeixen fets paradoxals i el Projecte Palomba n'és un. La seva aplicació i el seu cost és assumit en un 50 % pel municipi i la resta, per Òmnium Cultural. I s'ha endegat en una circumstància en què la vida política de la majoria dels components del Consell Municipal, tot i apostar per la catalanitat, no ha tingut una trajectòria catalanista.²⁴ Cal remarcar la tasca de coordinació del projecte que hi esmerça la professora Dolors Munar.

Certament el català de l'Alguer ha fet tan sols els primers passos a l'escola i es pot creure que farà camí. És present en aules de la maternal i de l'elemental i, amb cursos fora d'horari escolar, a tres liceus (centres de secundària postobligatoris). En els anys vinents caldrà intensificar els esforços per assolir la plena implantació del català a totes les aules, nivells i etapes educatives.²⁵

22. *Ibidem*, 31 i 32.

23. El Projecte Palomba. Document en el qual es dissenya l'objectiu i el contingut del Projecte.

24. Actualment governa el municipi una coalició de sis partits: Partito Popolare, Rinovamento Italiano, Federazione Democratica, Partit Sardo, Socialistes Italians i Centre Cristià Democràtic. El síndic de l'Alguer, Sr. Antoni Baldino, pertany al Partito Popolare, que a nivell estatal s'adhereix a l'Ulivo. Resten a l'oposició, Forza Itàlia, Alleanza Nazionale, Alghero Viva, Città Solidale i el P.A.S.

25. *Ibidem*, 5.

El Centre de Recursos Pedagògics Maria Montessori

Sens dubte el fet més remarcable de tota l'obra realitzada per Òmnium Cultural de l'Alguer ha estat la creació del Centre de Recursos Pedagògics Maria Montessori, veritable punt neuràlgic d'una acció incentivadora de projectes innovadors en funció de la normalització lingüística de l'alguerès. Una activitat desenvolupada per mitjà de noves tecnologies i de recursos actualitzats.

En un dels documents fundacionals d'Òmnium Cultural es parla d'oferir a la ciutat una nova línia per inserir la promoció de l'alguerès i la cultura que vehicula en els paràmetres de la modernitat.

El mes de febrer de 1994, el nou Centre de Recursos Pedagògics Maria Montessori era inaugurat per l'autoritat civil —el comissari del Consell Municipal, per dimissió del síndic—, acompanyada dels assessors/regidors de cultura del municipi, el president local d'Òmnium, Don Manunta, el director del centre, professor Delogu, i el rector de la Universitat de Sàsser, professor Palmieri. La presència de la primera autoritat universitària obeïa al conveni de creació signat per Òmnium i la Universitat que va comptar amb el compromís d'adhesió del municipi (compromís no fet realitat tot i guanyar la contesa electoral al cap d'uns mesos un partit reconegut com a catalanista).²⁶

El CRP va ser concebut i és una extensió universitària de l'*alma mater* de Sàsser. El director és el catedràtic de Llengua i Literatura d'aquesta Universitat, professor Delogu. L'impuls que tingué la nova institució, amb activitats algunes ja ressenyades, fou degut a la dedicació i a la feina ben feta del lector de català de la mateixa universitat, el Dr. Andreu Bosch, continuada ara amb vigor per Dolors Munar.

L'operativitat del Centre de Recursos és materialitzà, en poc temps, gràcies al Grup de Joves, que hi aportà —i hi aporta actualment amb la denominació de Grup Arboix— tota una dinàmica que es consolidà, com ja hem vist, en l'adaptació de textos a l'alguerès, en la formació lingüística i en l'establiment d'un registre lingüístic del parlar de l'Alguer per a l'obra escrita.

Al cap de pocs mesos es constituí el Grup de Mestres amb voluntat de formació pròpia i de promoció de l'alguerès a l'escola entre els seus estaments. Els mestres es reuneixen periòdicament per elaborar materials didàctics i planificar activitats, entre elles l'*Escola d'Estiu*, que enguany arribarà a la setena edició.

26. *Ibidem*, 5.

El primer local on s'ubicà el CRP es destina, des de fa tres anys, a altres activitats entre les quals es compta la d'acollir universitaris que es proposen fer estudis sobre l'Alguer. El CRP ocupa des d'aleshores les estances del primer pis del carrer de la Marina número 33, al cor del centre històric de la ciutat.

La nova seu, més àmplia, ha permès d'establir-hi el Servei de Normalització Lingüística i el Punt d'Informació i Suport de la Universitat Oberta de Catalunya (uoc).

c) *Àmbit de la cultura popular*

En l'àmbit de la cultura popular es fan contactes amb l'escola Pasqual Scanu per a la represa d'edició del calendari alguerès (1993).

Antoni Soggiu, activista cultural alguerès fundador de Ràdio Sigma, organitza, amb el suport d'Òmnium Cultural, que en dota el cartell de premis, el Festival de la Cançó Algueresa (1993).

S'editen adhesius amb la llegenda «Parleu l'alguerès» (1994).

Es promou la cançó algueresa a l'escola (1996), amb un seminari per a mestres i cursos de cançó a l'Escola d'Estiu. El Centre de Recursos Pedagògics edita cinc cançoners, a cura d'Antonello Colledanchise.

d) *Àmbit de promoció de la ciutat de l'Alguer*

La subvenció per a l'edició de llibres en alguerès ha estat des dels inicis d'Òmnium Cultural de l'Alguer una pràctica constant, a més de les edicions pròpies. Entre les edicions que reben suport cal esmentar la col·lecció de «llibres APEUS» i el catecisme alguerès de Mr. Radicati.

L'any 1995, s'edita *Internacional Alguer*, de periodicitat trimestral, en doble versió català de l'Alguer i anglès. La publicació es fa arribar a les universitats i entitats de l'àrea mediterrània.

El 1998, *Internacional Alguer* és substituïda pel *Diari dels Catalans de Sardenya*, que hom pot trobar cada dia a internet.

Al mateix any, en el mateix programa telemàtic s'incorpora la pàgina web d'Òmnium Cultural i s'hi exposa el programa del Centre de Recursos Maria Montessori.

Fins aquí els resultats més notables de la planificació de la normalització lingüística que Òmnium Cultural de l'Alguer ha portat a terme en els quatre àmbits d'acció proposats.²⁷

27. *Ibidem*, 5.

La presència d'una associació algueresa que prengué el nom d'Òmnium Cultural ha donat un suport inestimable per portar a terme amb prestigi i solidesa qualsevol dels projectes desenvolupats i exposats en aquest article. Un suport material sobretot, però moral i agombolador.

Ultra l'ajut d'Òmnium de Barcelona, l'associació algueresa del mateix nom compta amb Enllaç, secció del Cercle de Defensa i Difusió de la Llengua i la Cultura Catalanes.²⁸ Va néixer amb un objectiu: promoure el coneixement de la realitat algueresa entre la societat catalana a fi d'establir lligams operatius en funció del recobriment de la llengua i la cultura de l'Alguer. Com a conseqüència de l'activitat divulgadora d'Enllaç al Principat, diversos estaments catalans han concorregut amb el seu interès a aportar recursos perquè Òmnium Cultural de l'Alguer pogués tenir un nivell d'actuació en concordança amb les possibilitats i les exigències de la situació sociolingüística minorada d'aquella ciutat. Enllaç rep el concurs de les institucions catalanes, d'ajuntaments, de mitjans de difusió, de la Unió Europea i dels mateixos socis o de benefactors puntuals.

La contribució algueresa a Òmnium Cultural passa en primer lloc per la col·laboració dels seus socis; és la base del compromís ciutadà, i en projectes com el de les classes de català a l'escola i el de l'establiment de la uoc, l'associació compta amb el suport del Municipi local.²⁹

S'ha establert, doncs, un pont que fa de passadís de moltes possibilitats que la Junta d'Òmnium Cultural, és a dir, els alguerosos pertanyents a l'associació, administra i decideix la manera més adequada de convertir-la en realitat normalitzadora de la llengua i la cultura.

UN MARC JURÍDIC PER AL CATALÀ DE L'ALGUER

Normativa menor

Entre els objectius i continguts ressenyats en els *Programes didàctics per a l'escola primària* publicats pel Ministero della Pubblica Istruzione l'any

28. Llibre d'actes de la Junta del Cercle de Defensa i Difusió de la Llengua i Cultura Catalanes - Secció Enllaç.

29. *Ibidem*, nota 5.

1985, en el paràgraf II ja es feia esment de l'ús dels «dialectes» en funció de la identitat cultural de l'ambient propi.³⁰

Una esclatxa que alguns, pocs, ensenyants aprofitaren per introduir activitats docents en alguerès.

La minoració del català de l'Alguer, tan pronunciada, no va permetre que sorgís dels col·lectius socials i professionals un pla estructurat que definís les possibilitats reals de l'esment que feien dels «dialectes» els programes oficials.

En el conjunt de continguts del paràgraf, ja esmentat, s'hi inclou:

- Saber utilitzar la llengua de forma col·loquial d'acord amb les situacions de la vida quotidiana.
- Tenir coneixement dels punts de vista diversos que es poden trobar en una situació comunicativa.
- Ser conscient de la varietat de formes en què es produeix el discurs en contextos diferents (amb els amics en el joc, amb els pares i els familiars, amb els professors).

Tota una sèrie de possibilitats que no pogué ser aprofitada a causa, entre altres factors, de la manca de competència lingüística o d'incentivació que afectava els professionals de l'ensenyament.

La norma més acostada a l'actualitat abans de la Llei regional d'11 de setembre de 1997 i de la Llei de 15 de desembre de 1999 —núm. 482—, la constitueix les orientacions designades pel Ministeri de la Instrucció Pública, per mitjà de la Circular ministerial de 2 de març de 1994, núm. 73, intitulada «*Dialogo interculturale e convivenza democratica: l'impegno progettuale della Scuola*». S'hi preveu el foment del respecte a minories lingüístiques presents a la República d'Itàlia. La Circular en qüestió exposa les bases per a una educació intercultural en la societat italiana amb presència de grups humans de diverses cultures. Esmenta la realitat d'identitats tant regionals com locals. En aquestes darreres s'insereix el català de l'Alguer.

El contingut de la disposició es fa extensiu a l'escola maternal (educació infantil), a l'escola elemental (educació primària), a l'escola secundària (educació obligatòria i postobligatòria). I s'ha de desplegar en els programes de llengua (italià), d'història i d'educació cívica.

30. MINISTERIO DE LA PUBBLICA ISTRUZIONE, *Programmi Didattici per la Scuola Primaria*, Decret 104 de 12 de febrer de 1985, a *Gazzeta Ufficiale* núm. 76, de 29 de març de 1985.

Normativa de rang superior

La Llei regional d'11 de setembre de 1997

La Llei regional de promoció i valorització de la cultura i de la llengua de Sardenya consta de cinc títols i vint-i-set articles.³¹

Ens estendrem en la seva explicació per dues raons: la primera perquè és una norma amb possibilitats reals, i perquè el seu contingut és reforçat per la Llei estatal de 15 de desembre de 1999, que estableix les normes en matèria de tutela de les minories lingüístiques i històriques.

La finalitat de la Llei d'11 de setembre és assumir, per part de la Regió sarda, la identitat del poble sard en el marc d'una Europa fonamentada sobre les cultures regionals. Amb aquest objectiu, la Regió sarda, govern autònom, tutela i assumeix l'expressió lliure i multiforme de la identitat, de les llengües i de la producció cultural de conformitat amb els principis que inspira l'Estatut especial de Sardenya (art. 1).

La Regió declara com un bé fonamental la valoració de les llengües de Sardenya i qualsevol branca de la cultura, tant en els seus aspectes materials com espirituals. Ho fa en relació amb la Constitució italiana, art. 6, i la Carta europea de les llengües regionals i minoritàries. Considera la llengua i la cultura pròpies com a trets i instruments necessaris per a l'exercici de les competències que li són pròpies, atorgades per l'Estatut especial a la Regió sarda (Sardenya, 1990).

Especifica que la mateixa valdesa que s'atribueix a la llengua i cultura sarda, en el territori pertinent, es reconeix per a la llengua catalana de l'Alguer, el taberquí de l'illa de Sulcis i els dialectes sassarès i gal·lerès (art. 2).

L'article següent explicita la garantia d'una adequada instrumentalització operativa per assolir els objectius de la Llei i els mitjans i les condicions reals per al desenvolupament de les llengües respectives.

La Regió assumeix garantir la més àmplia participació dels municipis, de les forces socials, de les escoles i de les entitats culturals públiques i privades. Assumir la condició dels programes d'iniciatives culturals, garantir la tutela i ús del patrimoni cultural.

Promoure, valorar i coordinar els serveis adequats per assolir les finalitats de la Llei amb eficiència, economia i temporització. Programar els objectius generals per assolir les innovacions tecnològiques i fruit-ne (art. 3).

31. CONSIGLIO REGIONALE DE LA SARDEGNA, Legge regionale 11 settembre 1997, Promozione e valorizzazione della cultura e della lingua della Sardegna (esborrany del text aprovat), *Bolettino Ufficiale della Regione Sarda*, any 49, número 32.

Ja en el títol II, es determinen els serveis de regulació i conservació del patrimoni cultural sard (art. 4).

S'estableix la creació d'una comissió anomenada Observatorio, en el marc de l'Assessorato della Pubblica Istruzione (departament o conselleria) per fer un seguiment dels objectius que es proposa la Llei. És un òrgan de caràcter consultiu que, presidit de l'assessor regional, també proposarà directrius generals per al seguiment d'allò que es proposa la Regió amb la promulgació de la norma. Disposa quins n'han de ser els membres (art. 5).

L'article 6 parla de les incompatibilitats dels membres de l'Observatorio, de la durada del seu mandat i temps que pot estar vacant el lloc d'un dels seus membres en cas de dimissió.

Es possibilita la creació de comissions consultives locals, ja d'un sol municipi o de diversos a fi de formular propostes i fer observacions a l'Assessorat i proposar programes d'actuació (art. 8).

El títol III tracta de la catalogació general del patrimoni cultural sard i de la producció artística i cultural (art. 9). L'Administració regional serà l'encarregada de fer el cens lingüístic del sard d'acord amb un projecte que haurà de considerar:

- La recerca i vigència de cadascuna de les comunitats del lèxic vigent.
- La informatització de les dades d'aquests estadis.
- La publicació dels resultats.

Es preveu l'elaboració d'un pla trianual d'actuacions que, proposat per l'assessor regional d'Educació, és aprovat pel Consell de Govern. Ha de ser aprovat abans del 30 de juny de l'any que es preveu realitzar.

L'objectiu del pla és difondre la iniciativa a favor de la cultura i la llengua dels sards i estimular l'elaboració i activació de projectes i programes, i persegueix l'harmonització de les activitats de política cultural. Al cap dels tres mesos que el pla hagi estat aprovat, la Junta Regional aprova el pla de finançaments previstos en el termini (art. 12).

Les propostes de funcionament a càrrec de l'Administració regional es refereixen als agents operants i als sectors culturals partint del pla anual. Es determinen mesures i modalitats de subvenció:

- a) Per a les institucions escolars, el 100 % de la despesa prevista que hagi estat admesa.
- b) Per a les institucions locals associades, el 90 %.
- c) Per a les entitats locals, els ens públics i privats i per a les universitats, el 80 %.
- d) Per a les persones físiques privades, soles o associades en la forma

prevista per la Llei i que llur activitat sigui sense afany de lucre, el 60 % de la despesa prevista.

- e) Per a les persones físiques o jurídiques privades amb afany de lucre, la institució regional podrà concórrer al pagament dels interessos bancaris per contracte mutu per fer front a les despeses de l'establiment i l'activitat segons la mesura i la modalitat establertes en el pla trianual.

S'enumeren fins a dotze activitats possibles de beneficiar-se del finançament regional. Cal destacar l'apartat *b* i l'activitat d'una experiència educadora escolar i extraescolar que estiguin en coherència amb la finalitat de la Llei. S'exposen, també, les condicions i les formes de sollicitud (art. 13). La Regió també contribuirà amb suport financer a la producció de programes de tv i ràdio en les llengües de Sardenya.

El títol III acaba atorgant a l'Observatorio la concessió de borses d'estudi i la incentivació de convencions i congressos universitaris i els organitzats per entitats amb prestigi (art. 14 i 15).

La incorporació de programes escolars en l'àmbit de l'autonomia didàctica de l'escola. Aquesta mesura, que es desenvolupa en el títol IV, afecta tant projectes de formació d'alumnes com de mestres en qualsevol nivell educatiu.

Es precisa específicament que seran objecte de finançament públic les iniciatives que tinguin per objectiu afavorir la maduresa cultural, l'exercici del dret a l'estudi i la integració de l'alumnat a la comunitat escolar. S'esmenten en concret sis activitats referides a les àrees de coneixement: la llengua i la literatura de Sardenya, la història de l'art sard, les tradicions populars, la geografia i ecologia de l'illa i el dret, amb referència específica a les normes sobre costums locals i a l'ordenació de la Regió de Sardenya (art. 17).

En la mateixa línia que es desenvolupa la normativa explanada en la Llei, l'Assessorat Regional de la Instrucció Pública dicta els objectius generals per a l'activació dels projectes de formació (art. 18) als nivells educatius. L'Administració regional resta facultada per finançar cursos de formació per al personal docent i també per dur a terme activitats d'aprofundiment científic de la coneixença de Sardenya, mitjançant contractes de dret privats (art. 19). L'Administració regional, igualment, és facultada per impulsar projectes escolars en fase d'experimentació: l'estudi de la llengua sarda en la variant de la regió, l'estudi sistemàtic de diversos aspectes del patrimoni ambiental, tecnològic, científic i artístic, i també en la utilització vehicular de la llengua sarda.

Formulació de programes bilingües (art. 20): les experimentacions seran verificades en l'assoliment dels seus objectius per l'Observatori, el qual haurà de formular una síntesi de les diverses experiències. Els resultats d'aquestes activitats experimentals seran considerats a l'Assessorat regional (art. 21). La Regió es valdrà de personal dels centres de servei cultural per a la promoció i el desplegament de l'activitat educativa dels adults en referència a la llengua, a la cultura i a la història de Sardenya.

L'ús de les llengües de Sardenya a l'Administració pública queda definit en el títol V i darrer de la Llei.

Es prescriu que en les assemblees i en els altres òrgans col·legiats deliberatius regionals i locals que ho tinguin previst en els reglaments o estatuts respectius les llengües de Sardenya podran ser usades lliurement en la fase del debat, sempre que aquestes administracions garanteixin, quan sigui requerida, la traducció italiana de les intervencions. En els documents per redactar, corresponents als organismes esmentats i que, en les condicions previstes, es podran usar les llengües de Sardenya, encara que acompanyades del text corresponent en llengua italiana. Així mateix l'ús lingüístic expressat, en aquest cas sense traducció, podrà ser usat pels ciutadans en la seva relació, oral o escrita, amb l'Administració regional o local. En el termini d'un any, les administracions adequaran a l'exigència pràctica les estructures, valent-se a tal fi de cursos de reciclatge adreçats al personal administratiu. El pressupost de la Regió, en el capítol de personal, proveirà les despeses originades del reciclatge per atendre aquesta finalitat (art. 23).

L'Administració regional, mitjançant ajuts als ens locals, promourà la recerca sobre la toponímia en les llengües de Sardenya i la represa d'aquesta toponímia amb la consegüent col·locació de cartells amb el nom de la localitat, dels carrers i dels edificis i de tot allò que sigui significatiu per a la memòria històrica del municipi. Quan això es faci, les indicacions en les llengües tutelades s'adjuntaran a aquelles que ja existeixen en italià (art. 24).

Les intervencions administratives a favor de la promoció de les llengües de Sardenya a fora de l'illa i a l'estranger, adreçades a les comunitats sardes, són consignades a l'art. 25.

S'hi esmenta l'activitat informativa i de divulgació sobre propostes rellevants d'interès cultural, organització d'iniciatives socioculturals en aquells indrets amb una presència notable de sards i la creació de borses d'estudi per als fills d'immigrants, per llur incorporació a les universitats sardes o en altres institucions escolars de Sardenya. Una altra modalitat de borses d'estudi és conferida a joves estrangers de països en els quals hi ha comunitats nombroses de sards.

La cobertura financera d'allò que estableix la Llei es valora en 6.430.000.000 de lires en el període comprès entre els anys 1997-1999 (art. 26).

El darrer article, el 27, disposa la data d'entrada de vigència de la Llei, el dia 1 de gener de 1998 (art. 27).

La Llei és signada pel president del Consell Regional, Federico Palomba.

Consideracions finals:

- a) El text normatiu exposat és de caràcter permissiu, no preceptiu. Les llengües de Sardenya no són considerades oficials, sinó tutelades.
- b) Sí que tenen caràcter preceptiu els procediments administratius determinats per usar aquesta permissivitat.
- c) Les administracions s'imposen unes obligacions, però l'ús de la llengua resta sempre a la voluntat dels ciutadans.
- d) Quant a l'ensenyament i l'aprenentatge de les llengües de Sardenya, és a dir, quant a l'alguerès a les escoles, resta supeditat a la voluntat dels pares i a les possibilitats de competència del professorat dins el marc d'autonomia de cada escola.

S'ha explanat àmpliament el contingut més important, gairebé la totalitat, de la Llei de tutela i valoració de la llengua sarda, que inclou, per al català de l'Alguer, el mateix nivell de consideració.

Ens trobem, doncs, davant del desbloqueig d'una normativa tan necessària com esperada.

Llei de 15 de desembre de 1999

El mes de desembre de 1999, la Cambra de diputats i el Senat italians varen aprovar, després de diverses vacil·lacions, la Llei de 15 de desembre de 1999. Normes en matèria de tutela de les minories lingüístiques i històriques.³²

És una Llei no tan extensa en el seu articulat com l'anterior i en grans línies es pot dir que coincideix i que consolida els pressupòsits de la Llei de la Regió sarda.

A fi i efecte d'exposar allò que disposa, ens valdrem del quadre següent:

32. Legge 15 dicembre 1999, núm. 482. *Norme in materia de tutela delle minoranze linguistiche e storiche*, a *Gazzeta Ufficiale*, núm. 297, de 20 de desembre de 1999.

-
- Article 1* Determinació de l'italià com a llengua única oficial de la República. Valoració de les llengües i cultures tutelades.
-
- Article 2* Referència a l'article 6 de la Constitució italiana, que expressa la consideració de les llengües minoritàries de l'Estat, i referència semblant als organismes europeus i internacionals en el mateix sentit. Enumeració de les llengües i cultures de la població albanesa, catalana, germànica, grega, eslovena i croata. I dels parlants francesos, francoprovençals, friülèsos, ladins, bretons i sards.
-
- Article 3* Delimitació de l'àmbit territorial de les llengües tutelades. Ha de ser adoptada pel consell provincial, escoltats els municipis, amb el 15% si més no del parlants del cens electoral. Així mateix d'un terç dels consellers dels mateixos municipis. En el cas que no es produeixi un dels dos supòsits, caldrà endegar una consulta entre la població resident. Si la minoria lingüística es troba esparsa en el territori provincial o regional, podran establir mecanismes de coordinació i de proposta que els ens locals podran reconèixer.
-
- Article 4* Tractament de l'ensenyament de les llengües tutelades i de l'italià. La llengua de la minoria pot ser usada en les activitats educatives. A les escoles elemental (educació primària) i a les escoles secundàries de primer grau (secundària obligatòria, eso). Possibilitats de l'autonomia del centre en l'ensenyament de i en la llengua minoritària.
Els professors deliberaran sobre l'ensenyament i ús en funció de l'autonomia organitzativa i didàctica del centre educatiu en els límits de l'horari curricular definit a nivell nacional, sempre, però, sobre la base del requeriment dels pares. S'establiran els criteris d'avaluació, els horaris i les metodologies.
Referència als recursos de què disposa el centre.
Acollida, en el moment de la preinscripció a l'escola, de la voluntat dels pares quant a l'ensenyament de la llengua tutelada als seus fills.
-
- Article 5* Procediment del Ministeri de la Instrucció Pública de la normativa que desenvolupi la Llei.
Destinació de recursos econòmics per a la seva aplicació.
Tràmit parlamentari per ser valorades les propostes de les comissions permanents, que s'hauran pronunciat en el termini de quaranta dies.
-
- Article 6* Paper de la Universitat de la Regió en l'establiment dels cursos de llengua i cultura.
-
- Article 7* Ús de la llengua als municipis i altres organismes del Govern de l'Administració. Poden emprar la llengua admesa a tutela, sempre que hi consti la llengua oficial. Garantia de traducció a l'italià quan algun component dels ens col·legiats públics no entengui la llengua tutelada.
Validesa jurídica de la versió italiana quan els escrits administratius estiguin redactats en la llengua tutelada i en italià. Sempre caldrà la doble versió.
-
- Article 8* Promoció i suport de l'Estat a la publicació de documentació oficial (administrativa) en la llengua tutelada, quan el pressupost comunal no ho permeti. L'únic text amb validesa legal serà sempre l'italià.

-
- Article 9* Particularitats i excepcions en l'ús generalitzat de la llengua tutelada per part dels cossos de seguretat i les forces armades.
Garantia de la presència de personal administratiu amb competència lingüística en la llengua de la minoria.
Creació d'un fons nacional per atendre la formació lingüística del personal administratiu.
Ús de la llengua tutelada en els processos jurídics davant el jutge de pau. Se n'admet l'ús.
-
- Article 10* En els municipis que inclouen minories lingüístiques, els consellers municipals podran decidir l'adopció de topònims conforme a la tradició i els usos locals. La nova toponímia s'adjuntarà sempre als topònims oficials (en italià).
-
- Article 11* Procediment per inscriure's amb nom i cognom en la llengua minoritària amb efectes per a la descendència; per als majors d'edat existents cal el seu consentiment.
Procediment administratiu per a l'adopció del nom i del cognom en la llengua minoritària. S'ha de fer al municipi de residència amb instància al síndic.
Canvi d'ofici en tots els altres registres oficials.
-
- Article 12* Formes de tutela de la llengua en els mitjans de comunicació.
Procediments per fomentar-ne l'ús.
S'asseguren les condicions per a l'ús esmentat en el Conveni entre el Ministeri de Comunicació i la societat concessionària de la tv de servei públic.
Les regions, amb estatut especial o sense, poden signar convenis amb concessionaris de mitjans de comunicació perquè usin la llengua tutelada.
La tutela de les minories lingüístiques en els mitjans de comunicació de massa és competència de l'Autoritat prevista en la Llei de 31 de juny de 1997.
-
- Article 13* Obligació per part de les regions amb estatut propi d'aplicar aquesta Llei, sempre que llur normativa regional vigent no prevegi condicions més favorables per a la minoria lingüística.
-
- Article 14* Promoció per part de les regions i de les províncies de l'edició de premsa, de llibres i de programes de tv, per mitjà de les emissores privades, sempre segons la pròpia disponibilitat del pressupost aprovat.
-
- Article 15* Dotació econòmica estatal per facilitar als ens locals la tutela de les minories lingüístiques i llur protecció. Es presenta per a l'exercici 1999: 8.700.000.000 de lires.
Procediment de gestió de la despesa.
-
- Article 16* Possibilitats per part de les regions i províncies de dotar-se d'institucions per a la promoció de les tradicions lingüístiques i de la cultura pròpies i alhora poder afavorir les institucions locals ja existents.
-
- Article 17* Termini de sis mesos per desenvolupar aquesta Llei.
-
- Article 18* Obligació de les regions amb estatut especial, i també les províncies de Trent i Bolzano, d'aplicar aquesta Llei sempre amb respecte a allò que s'estableix en els

seus estatuts. S'hi aplica la normativa més favorable a la llengua i la cultura tutelades.

Article 19 Promoció per part de la República de les relacions amb altres estats i amb la Unió Europea per afavorir la cooperació transfronterera. El Ministeri d'Afers Exteriors incentiva l'entesa oportuna amb d'altres estats per afavorir les comunitats de llengua italiana en el seu territori i per difondre a l'exterior la llengua i la cultura italianes.

Article 20 Precisió de la dotació de la Llei present destinada al seu desenvolupament en el trienni 1998-2000. Valor de la dotació: 20.500.000.000 de lires.

El text és signat pel president de la República, Ciampi, i el del Consell de Ministres, D'Alema, a Roma, el dia 15 de febrer de 1999.

PUNT FINAL

Un fet indiscutible és que a l'Alguer, davant la situació de minorització de la llengua i la cultura pròpies, totes les associacions catalanistes, és a dir, defensores de la llengua i cultura pròpies, tenen per comú denominador «salvar la pròpia llengua i la pròpia identitat».³³

Sense la voluntat i activitat del món associatiu alguerès, la consciència popular quant als trets específics de la catalanitat no es detectaria en el grau actual. Cal fer esment, tot i haver-ne parlat, de les associacions amb més anys de militància per al recobriment lingüístic de la ciutat, que han actuat davant les dificultats que ofereix tota minoració cultural i ho han fet amb voluntat constant i constatable.

El moment present, d'una gran activitat cultural, tant municipal com associativa, i amb elements prou vàlids per al redreçament de la realitat catalana de l'Alguer, propicia una coordinació d'esforços no sols per mantenir, sinó també per estudiar entre la població no algueresoparlant, els presupòsits de pertinença al fet cultural que significa a la ciutat catalana de Sardenya.

Es donen unes circumstàncies prou adients, potser com mai, per aconseguir un procés normalitzador de la llengua i la cultura que permeti consolidar-les i allunyar-les de la minorització profunda que pateixen.

Unes circumstàncies avalades per un cos jurídic amb normes i lleis favorables, un procés de formació dels ensenyants en llengua i en didàctica i multitud de projectes referits a l'expansió de la llengua i la cultura, tant a

33. «Lletta Oberta a Òmnium Cultural», a *L'Alguer*, any vi, núm. 20, agost de 1993.

l'escola com en l'àmbit social. «No cal perdre mai la tasca ni l'esperança», va dir Pompeu Fabra en relació amb la llengua catalana en moments dramàtics.

La tasca i l'esperança hi són, a l'Alguer. Cada associació hi posa molt de la seva part i caldrà que hi posi més i més. No només en les coses tangibles, sinó en aquelles que fan avançar en pensament i acció, que en podríem anomenar principis o criteris vers una acció coordinada.

La Llei regional d'11 de setembre de 1997 preveu que als municipis es pugui constituir una comissió per al seu desplegament. Tota una esperança en aquest sentit.

—abstract / resumen—

LANGUAGE AND CULTURE IN ALGHERO:
A CONCRETE PERSPECTIVE

Joaquim ARENAS I SAMPERA

The presence of Catalan in Alghero, which dates back to the 13th century, is currently quite diminished. Catalan is the habitual language of some 5,000 inhabitants (11 % of the city's population of 42,000), and 37 % know how to speak it. In recent decades, the transmission of the language from one generation to the next has been interrupted. The language is in a state of lethargy, having been replaced by Italian, which is seen as the more useful and modern language, ensuring upward social mobility.

Starting in the 70's, various initiatives from different sectors of the population have been launched to try to remedy this situation: cultural associations have been established and contacts have been made with the rest of the Catalan-speaking world. The publication of a dictionary of Alghero Catalan (Pasqual Scanu, 1981), magazines,

LENGUA Y CULTURA EN ALGUER.
UNA PERSPECTIVA CONCRETA

Joaquim ARENAS I SAMPERA

La presencia del catalán en Alguer, que se remonta al siglo XIII, es actualmente bastante reducida. El catalán es la lengua habitual de unos 5.000 habitantes (un 11 % de los 42.000 que tiene la ciudad) y un 37 % la sabe hablar. En estas últimas décadas se ha interrumpido la transmisión generacional. La lengua se encuentra en un estado letárgico, sustituida por el italiano, vista como la lengua útil y moderna, que asegura un ascenso social.

A partir de los años 70, y desde diferentes sectores, se han puesto en marcha iniciativas para paliar esta situación: se han organizado asociaciones culturales y establecido contactos con el resto del ámbito lingüístico catalán. La aparición de un diccionario del catalán de Alguer (Pasqual Scanu, 1981), revistas, la creación de una biblioteca catalana y de concursos literarios son algunas de las actuaciones de esta actividad cultural.

the creation of a Catalan library, and literary contests are some of the manifestations of this cultural activity.

The establishment in 1991 of a branch of Òmnium Cultural in Alghero is of special significance because it has contributed to dynamize Catalan language and culture in the city through the creation of Catalan courses, radio and tv programs and continuing education courses for teachers of Catalan.

The legal framework allowing for a greater dissemination of Catalan has also improved in recent years: the Sardinian Regional Act (1997) and the National Act for the Protection of Minority Languages and Cultures (1999) encourage and recommend (not mandate) the teaching and public presence of these languages, considered part of a cultural heritage that should be preserved. To this end, a provision is made for subsidies and the use of these languages in teaching as well as in local and regional government.

El establecimiento en 1991 de una sucursal de Òmnium Cultural en Alguer tiene especial importancia porque ha contribuido a dinamizar la lengua y cultura catalanas en la ciudad con la creación de cursos de catalán, programas de radio y televisión y el reciclaje de maestros de catalán.

El marco jurídico que permite conseguir una mayor difusión del catalán también ha mejorado en los últimos años: la Ley regional sarda (1997) y la Ley nacional (1999) de protección de lenguas y culturas minoritarias fomentan y aconsejan (no prescriben) la enseñanza y presencia pública de estas lenguas, consideradas como patrimonio cultural que se debe conservar. A tal efecto se prevén subvenciones y uso de estas lenguas tanto en la enseñanza como en la Administración regional y local.